

Opgang, 28 december 2025

Teksten

1 – Anoniem: "Coventry carol" (Daniel Taylor, contratenor; Les Voix Humaines)

De "Coventry carol", uit het begin van de 16^e eeuw, komt uit een traditioneel mysteriespel uit Coventry in midden-Engeland: "The pageant of the shearmen and tailors (Het spektakel van de schapenscheerders en kleermakers)", naar Mattheüs 2; de carol daaruit gaat over de kindermoord, en heeft de vorm van een wiegelied van de moeders voor hun gedoemde kinderen. Hoewel het lied in mineur staat, eindigt elk couplet in majeur met een zogenaamde Picardische terts, wat hoop en verwachting uitstraalt. De tekst is hier in modern Engels weergegeven.

Refrein

Lully, lullah, thou little tiny child,
bye bye, lully, lullay.
Thou little tiny child,
bye bye, lully, lullay.

Lully, lulla, Jij klein kindje,
bye, bye, lully, lullay.
Jij klein kindje,
bye, bye, lully, lullay.

O sisters too, how may we do
for to preserve this day?
This poor youngling for whom we sing,
"bye bye, lully, lullay"?
Refrein

O zusters hoe kunnen we
deze dag bewaren?
Dit arme kind waar wij voor zingen
"bye, bye, lully lullay"?

Herod the king, in his raging,
chargèd he hath this day
his men of might in his own sight
all young children to slay.
Refrein

Herodes de koning, in zijn woede,
heeft vandaag bevolen
zijn machtige mannen, onder zijn ogen,
alle jonge kinderen te doden.

That woe is me, poor child, for thee
and ever mourn and may,
for thy parting neither say nor sing,
"bye bye, lully, lullay".
Refrein

Dat leed is mij, arm kind, voor U
en iedere morgen en dag, voor Uw heengaan niet te
spreken of te zingen,
"bye, bye, lully, lullay".

2 – Giaches de Wert (1535-1596): "Vox in Rama" (a 5) (Ars Nova Copenhagen)

Het evangelie van Mattheüs legt bewust diverse verbanden tussen Jezus en Mozes. Zo grijpt het verhaal over de kindermoord terug op het verhaal over Mozes, die een vergelijkbare moord op zijn generatiegenoten overleefde (Exodus 1:12-23). Verder verbleef Jezus door de vlucht, net als Mozes, een tijd in Egypte. De vertaling van Mattheüs is de Herziene Statenvertaling.

Vox in Rama audita est ploratus et ululatus multus,
Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia
non sunt.

Een stem is in Rama gehoord, geklaag, gejammer en
veel gekerm; Rachel hilde over haar kinderen, en
wilde niet vertroost worden, omdat zij er
niet meer zijn.

Vervolg op pagina 2

3 – Heinrich Schütz (1585-1672): "Siehe, es erschien der Engel des Herren Joseph im Traum", SWV 403, Symphoniae Sacrae III, Op. 12: No. 6 (a 8) (La Petite Bande, o.l.v. Sigiswald Kuijken)

Eind 1650 publiceerde Schütz het derde en laatste deel van zijn Symphoniae sacrae, een rijke muziek zoals die al decennia niet meer was gehoord als gevolg van de 30-jarige Oorlog. In de opdracht aan keurvorst Johann Georg II spreekt de componist over de "langdurige dertigjarige oorlogen" die hij zich "nog levendig herinnert".

De vertaling van Mattheüs 2:13b-15 is de Herziene Statenvertaling.

Siehe, es erschien ein Engel des Herren Joseph im Traum und sprach:
"Steh auf, und nimm das Kind und seine Mutter zu dir, und Flieh nach Ägyptenland. Und bleibe alda bis ich dir sage, denn es ist vorhanden, dass Herodes das Kindlein suchen das selbe umzubringen."
Und er stand auf und nahm das Kindlein und seine Mutter zu sich bei der Nacht, und entwich nach Ägyptenland und blieb alda bis nach dem Tod Herodes, auf dass erfüllet würde was der Herr durch den Propheten gesagt hat:
"Aus Ägypten habe ich meinen Sohn gerufen."

Zie, een engel van de Heere verscheen Jozef in een droom en zei:
"Sta op, en neem het Kind en Zijn moeder met u mee, en vlucht naar Egypte, en blijf daar totdat ik het u zal zeggen, want Herodes zal het Kind zoeken om Het om te brengen."
Hij stond dan op, nam het Kind en Zijn moeder in de nacht met zich mee en vertrok naar Egypte. En hij bleef daar tot de dood van Herodes, opdat vervuld werd wat door de Heere gesproken is door de profeet:
"Uit Egypte heb Ik Mijn Zoon geroepen."

4 – William Byrd (c.1543-1623): "Lullaby, my sweet little baby" (Michael Chance, contratenor; Fretwork)

In deze opname klinken de coupletten 1 en 4 van deze carol, die in 1588 door Byrd werd gepubliceerd in "Psalmes, sonets, & songs of sadnes and pietie made into musicke of fiue parts". Zoals in veel muziek uit die tijd konden zangstemmen ook door instrumenten worden vervangen; hier worden vier van de vijf stemmen door strijkers vertolkt.

Lulla, la lulla, lulla, lullaby, My sweet little baby,
what meanest thou to cry?
Be still, my blessed babe, though cause thou hast to
mourn, whose blood most innocent to shed the
cruel king hath sworn.

And lo alas! Behold what slaughters he doth make,
shedding the blood of infants all, sweet saviour, for
thy sake.
A king is born, they say, which king this king would
kill.
O woe! and woeful heavy day! when wretches have
their will.

Lulla, la lulla, lulla, lullaby, My sweet little baby,
what meanest thou to cry?
But thou shalt live and reign, as Sibyls have foresaid.

As all the prophets prophesy, whose mother, yet a
maid and perfect virgin pure, with her breasts shall
upbreed both God and man that all hath made, the
Son of heavenly seed, whom caitiffs none can 'tray,
whom tyrants none can kill.
O joy! and joyful happy day! when wretches want
their will.

Lulla, la lulla, lulla, slaap maar, mijn lieve kleine
baby, waarom huil je?
Wees stil, mijn gezegende kind, ook al heb je reden
tot rouw, want de wrede koning heeft gezworen het
bloed van een volkomen onschuldig kind te
vergieten.
En zie, wee! Zie welke slachtingen hij aanricht,
waarbij hij het bloed van zuigelingen vergiet, lieve
redder, omwille van jou.
Er is een koning geboren, zegt men, en welke koning
zou deze koning doden?
O wee! en een vreselijke, zware dag! waarop de
ellendelingen hun zin krijgen.

Lulla, la lulla, lulla, slaap maar, mijn lieve kleine
baby, waarom huil je?
Maar gij zult leven en regeren, zoals de Sibillen
hebben voorspeld.
Zoals alle profeten profeteren, wiens moeder, nog
een maagd en volmaakt rein, met haar borsten
zowel God als mens zal voeden, de Zoon van hemels
zaad, die door niemand verraden kan worden, die
door geen tiran gedood kan worden.
O vreugde! en een vrolijke, gelukkige dag! wanneer
ellendelingen hun zin niet krijgen.

5 – Jan Pietersz. Sweelinck (1561-1621): "Pavana lachrimae" (Pieter-Jan Belder, spinet)

Deze pavane is een variatie van Sweelinck op een destijds internationaal zeer bekende compositie van de Engelse luitist John Dowland (c.1563-1626): "Lachrimæ or seaven teares figured in seaven passionate pavans, with divers other pavans, galliards and allemands, set forth for the lute, viols, or violons, in five parts". Dowland wijst er in zijn opdracht bij deze compositie op dat er verschillende soorten tranen zijn. "De tranen die Musicke huilt" kunnen aangenaam zijn; "tranen worden niet altijd uit verdriet vergoten, maar soms ook uit vreugde en blijdschap".

Sweelincks pavane wordt gespeeld op een historisch spinet in de muziekinstrumenten-collectie van het Gemeentemuseum (tegenwoordig Kunstmuseum) van Den Haag.

6 – Cornelis Padbrué (1592-1670) of Dirk Janszoon Sweelinck (1591-1652): "O kerstnacht schoner dan de dagen" (Camerata Trajectina)

Dit traditioneel Nederlandse kerstlied is afkomstig uit Vondel's Gijsbrecht van Aemstel. Vondel voegde, zoals in de oude Griekse tragedies, zogenaamde reien toe, bespiegelingen waarvan de inhoud los stond van de inhoud van het toneelstuk, een soort commentaar. Aan het einde van het derde bedrijf, wordt de stad Amsterdam steeds meer door Kennemers en Waterlanders bedreigd. Gysbrecht overweegt een tegenaaval, waarna diens vrouw, Badeloch, in gebed verzinkt. Direct daarna hoort men de "Rey der Klaerissen". De parallel met de handeling moest haast wel zijn dat ook Amsterdam, evenals ooit de onnozele kinderen, aan onrecht en willekeur ten onder dreigde te gaan. Tijdens de kerstnacht van 1307 verkeren de nonnen van het Klarissenklooster aan de Heiligeweg in groot gevaar. Terwijl ze in de kapel dapper hun belagers afwachten, vergelijken ze hun situatie met de kindermoord van Bethlehem.

De oorspronkelijke rei bestaat uit 8 strofen, waarvan meestal alleen (zoals hier) de strofen 1, 2 en 8 klinken. Het is bijzonder dat deze rijk versierde melodie zo populair is geweest, terwijl ze niet makkelijk is om te zingen met die grote sprongen en loopjes. De tegenwoordig meest gezongen variant is eenvoudiger, zoals in het Liedboek (gezing 510). Het is onduidelijk of Padbrué of Dirk Sweelinck de componist is. Het lied is ook opgenomen in de "Top 40 van de Gouden Eeuw".

1. O Kersnacht! schoonder dan de dagen, hoe kan
Herodes 't licht¹ verdragen dat in u duysternisse
blinkt en wort geviert en aangebeden?
Zijn hoogh moet luistert na geen reden, hoe schel
die in zijn ooren klinkt.

2. Hy pooght d'onnos'le¹ te vernielen door 't
moorden van onnoos'le zielen en weckt een stadt en
landtgeschrey² in Bethlehem en op den acker.
En maeckt den geest van Rachael wacker, die
waren³ gaet door Beemd' en wey.

8. Bedruckte Rachel, schort⁴ dit waeren, uw' kinders
sterven martelaren en eerstelingen van het zaet dat
uyt uw' bloedt begint te groejen,
en heerlijk tot Godts eer zal bloejen, en door geen
wreedheyd en vergaet.

1 Christus, Jezus, de onschuldige

2 gejammer in stand en land

3 rond dwalen

4 hou op met